

SJEĆANJE NA DANJE DESANTA NA DRVAR 1944. GODINE

Za vrijeme desanta zatečen sam na dužnosti opunomoćenika OZNE za srez Drvar. Ja sam na ovu dužnost postavljen kada je OZNA i oformita u Jugoslaviji, a tu je odluku i donio Vrhovni komandant u Drvaru. Vjerovatno sam na ovu dužnost postavljen zato, što sam radio slične poslove prije u operativnim jedinicama. (Bio sam obavještajni oficir.) Moj šef tj. Opunomoćenik za okrug bio je Medić Mičo rodom iz Martinbroda sada živi u Šibeniku. Moj pomoćnik je bio Balaban Jovo rodom iz sela Bostasi - Drvar sada živi negdje u Sloveniji koliko mi je poznato. Smješten sam bio u Komandi mjesta Drvar i ako ja po svojim zadacima nisam ništa imao sa Komandom mjesta.

a - Sjećanja na II Kongres SKOJ-a koji je počeo 2. maja 1944. godine u Drvaru. Održan je u ruševinama bivše fabrike celuloze koja je spaljena 1941 godine, poslije ustanka u Drvaru. Ja se nisam bavio čisto omladinskim zadacima i ako sam delegiran, te sam imao čast da budem učesnik na Kongresu kao delegat ispred Drvarske omladine. Ja sam znao da je Kongres zakazan u Drvaru kao i mjesto gdje će se održati. Moji svakodnevni službeni kontakti sa rukovodiocima u Drvaru kao i zadaci novo formirane službe koji su to zahtijevali saznao sam pojedine podatke koji su čuvani u strogoj tajnosti, obzirom na ratno stanje i neprijatelja. Radi ovoga sam i doznao za vrijeme i mjesto Kongresa. Tačno se ne sjećam da li je Kongres trajao dva ili tri dana, ali znam da je radio po noći i to naveče od 21 sat pa do 0,3 ili 0,4 sata ujutro. Svi učesnici Kongresa su se morali razići po gradu i selima prema rasporedu na odmor prije dana. Sjećam se kad sam pošao na početak Kongresa sa drugom Gruborom Milom, član Sreskog komiteta SKOJ-a za Drvar, kad smo se približavali ruševinama celuloze i ugledali veliku halu koja je sa vanjske strane čačava i runirana, tako da nikada čovjek ne bi mogao pomisliti da bi te ruševine mogle ičemu poslužiti. Mi smo razgovarali o tome, da je bila pametna ideja rukovodioca, koji je renovirao dvoranu, a da je

namjerno izostavio vanjsku fasadu radi otkrivanja cilja pomoću avio-izvidjanja.

Ulaskom u dvoranu ja sam bio iznenadjen dekoracijom, veličinom i rasporedom mjesta za delegate, goste, radna tijela itd. Ja nisam mogao zamisliti da bi u takvim ruševinama u doba rata se mogla uspostobiti tako impozantna dvorana i u njoj dekoracija. Ja sam je razgledao čitavu noć i divio se ljepoti i udobnosti u dvorani i ako je sa vanjske strane obična ruševina. Ovo mi je u toku rata bila prva najljepša i najsvečanija prostorija kao i veličanstveni skup, kojeg sam doživio u ratu. Kongres je počeo i radio slično kao što i danas rade. Jedino što smo svi bili pod oružjem i petokrakom a raspravljali o borbenim akcijama, bratstvu i jedinstvu uništenju okupatora i izdajnika, skoroj slobodi i uništenju fašizma. Drugo veće Kongresa sjećam se dobro oko 1 - 2^h poslije ponoći rad Kongresa je za kratko vrijeme prekinut, a na vrata Kongresne dvorane prvi put stiže u Jugoslaviju Ruska vojskamsija u pratnji Rodić Slavka. Svi smo se digli na noge a aplauz se dvoranom prolamao tako jako i dugo da se je misija malo i iznenadila, otkuda ovakva snaga i jedinstvenost u ovim iz vana gledano ruševinama a i u Jugoslaviji koja već četiri godine ratuje sa tako jakim neprijateljem. Predsjedavajući je nekoliko puta molio delegate da prestanu sa aplauzom, da bi se šef misije predstavio Kongresu i prenio pozdrave Crvene armije Kongresa i narodima Jugoslavije. Ova misija je prisustvovala Kongresu do završetka. Meni je poznato da je Ruska vojna misija doputovala u Jugoslaviju avionom koji je sletio na Medeno polje kod Bos. Petrovca, a od Medenog polja do Drvara su prevezeni kolima u pratnji Rodić Slavka koji ih je i dočekaao na Medenom polju.

Završetak ovog Kongresa je za mene nezaboravan, a završen je pjesnom Druže Tito ni ti se kunemo. Poslije ove pjesme počelo je partizansko kolo u kom su igrali i pjevali svi delegati, gosti pa i članovi savezničkih misija su igrali kako su znali i

umjeli. Ni jedno lice u Drvaru nije bilo, sada nije igralo i pjevalo. Ova dvorana je poslije Kongresa služila kao Kino - sala.

Poslije završenog Kongresa tj. drugi dan kada su se delegati razišli, sjećam se radio vijesti (Slobodna Jugoslavija), koju smo redovno slušali. Javlja u vijestima da je u Jugoslaviji održan II Kongres SKOJ-a. Ova vijest mi nikad neće pasti u zaborav, baš zato što je objavljena poslije održanog Kongresa, tako da je okupatoru onemogućeno ometanje Kongresa.

Odzavršetka Kongresa pa do 25. maja tj. do Desanta na Drvar mi partizani kao i narod Drvara i okoline živio je u nadi skorog oslobođenja i pobjede nad okupatorom. Često se razgovaralo o završenom Kongresu, o nesalomljivoj snazi NOV-e. Narod Drvara je bio ponosan na to što se u njemu nalazi Vrhovni štab na čelu sa drugom Titom, što je naročito davalo snage i poleta za savladjivanje svih prepreka na putu ka slobodi. Meni je lično poznato to, da je narod Drvara znao da se drug Tito nalazi u Drvaru pa čak i mjesto gdje boravi kao i ostali naši najviši rukovodioci. Ali mi nije bilo poznato to, da je iko želio da o tome razgovara i prepričava, gdje drug Tito boravi. Nije se ispoljavala radoznalost njegovog kretanja i boravka što je danas u miru za običnog čovjeka nerazumljivo. Sada kad o ovom razmišljam vidim koliko je bilo zastupljena svjesna disciplina građana u teškim danima revolucije. Vidim kako je sam narod znao čuvati najveću tajnu baš onda, kada je i najpotrebnija.

Ovo je i drug Tito priznao građanima Drvara za vrijeme Proslave desanta na Drvar, 1974. godine.

b - D e s a n t: Prije samog desanta poznato mi je to kao i ostalim drugovima, da se je govorilo o tome, kako bi nijemci mogli baciti desant na Drvar. Poznato je i to da su pojedine operativne jedinice i dijelovi jedinica radile partifikacijske objekte za borbu protiv desanta. Ja lično sam smatrao da bi se okupator mogao odlučiti na to, ali nisam mogao vjerovati u to, da bi mogao i jedan padobranac

da se živ spusti na zemlju. Bio sam siguran da bi bili pobijeni prilikom spuštavanja padobranom. Ja do tada nisam ni imao jasne predstave o desantu niti o tome da on može biti kombinovan sa bombama i dimnim zavjesama. Ovakvo moje gledanje na desant u to doba a pomalo i ona partizanska odlučnost za akcije meni u to vrijeme nije mnogo brinuo desant, što je bilo pogrešno do kraja.

Dana 24. maja 1944 godine u 9 sati naveče išao sam gledati film u Drvaru o kojoj je bilo riječi. Film je bio Ruski i zvao se Zlatni ključ. Film je trajao oko 2 časa negdje oko 11 sati noći iz kino dvorane pošao sam na odmaranje zajedno sa Grubor Milom i Bajić Duškom članovima Sreskog komiteta SKOJ-a za Drvar. Kad smo stigli do Sredakog komiteta SKOJ-a koji je bio u kući Pave Petkovića - bišši gostioničar mi smo se sva trojica navratili u Komitet i razgovarali o nekim akcijama koje je trebao organizovati Komitet. Razgovarali smo i o filmu, jer u ono vrijeme gledati film, to je bio događaj. Tu smo ostali i do poslije 12^h noći. Ja sam pošao na odmor - spavanje u Komandu mjesta. Drugovima sam rekao doviđenja neznajući da ih nikada više neću vidjeti. Oni su zajedno poginuli u prvom naletu padobranaca.

Dana 25.V 1944 godine ujutro oko 6 sati ja sam spavao kada je prva grupa aviona nadlijetala Drvar. Komandant mjesta kapetan Grubor Miovo naredio je da svi rukovodioci kao i zaštitnica Komande napuste zgradu. Pošto sam ja kasno zaspao nisam čuo avione, meni je zbunjena upala u kancelariju neka omladinka koja je radila u kuhinji Komande mjesta mislim da se je zvala Mara ili Rada, a rodom je bila iz okoline Grahova. Ja sam skočio iz kreveta i što sam brže mogao obukao se, uzeo automat, a nisam primijetio da mi je ostao šanžer. Trčeći niz stepenice vidim da je sve ljudstvo napustilo Komandu, a bombardovanje je počelo tako jako da se od rušenja zgrada i prašine teško vidi, kako naći kakav zaklon. Ja sam se upustio prema nekom kanalu u blizini Komande koji je služio za otpadne vode sa stočne pijace prema Uncu. Kanal je dubok oko 50-60 cm. Tu je

Arhiv Bos. Krajine B. Ljub.

ABK 209-148-V/158

našla sklonište čitava zaštitnica Komande mjesta. Komandant, Intedant pa i ostali građani koji su u blizini stažnovali ili se zatekli u prolazu. Bombardovanje je bilo strašno i neprekidno je trajalo oko 20 minuta. Zemlja se je tresla od detonacija, zrak postao težak, a uši zaglupile i ništa se ne razumije. Mi smo svi kako je ko stigao polegli u kanal i priljubljeni na zemlji kako nas ne bi zaključili geleri i čekali prestanak bombardovanja. Tada se već moglo naslutiti, bar sam ja tako pomislio da se radi o nečem ozbiljnijem. Mi smo ležeći u kanalu osjećali gelere i pojedine predmete kako frcaju a zemlja zasipa od bombi koje su padale oko nas.

Nakon 20 minuta bombardovanje se stišava ali potpuno ne prestaje i dalje naleti aviona naizmjenice bacaju bombe samo ne tako kao u početku. Čim se je malo prešina i dim slegla da se vidi mi smo se dizali na noge onako ošamućeni od detonacije neko je u blizini povikao Njemci. Ja sam bacio pogled na desnu stranu možda 8 - 10 metara već streljački stroj Njemaca je kad samim kanalom i strojnica-ma sve bije brzinom bez ikakvog objašnjenja ili pitanja. Vidio sam Komandanta i intedanta da paduše mrtvi, a rafali već biju po nama i sa lijeve strane ja već vidim i ispred nas Njemce u frontalnom poretku biju sve što je živo. Ja čim sam osjetio rafale sa svih strana prema grupi u kojoj sam ja, svjesno sam padao zemlji mi smo u pomenu-tom zaklonu nabijeni jedan uz drugog. Sve je sasjećeno strojnicama. Ako je neko jaukao ili se malo trzao ranjen on je dotučen na brzinu, jer je trebalo dalje osvajati druge dijelove grada. Ja preživljavajući ovo iznenadjenje pri-kovan za zemlju, još svjestan što se je odigralo, svjestan da je sve oko mene i uz samog mene mrtvo, a situacija neizvjesna toliko potrešen užasom moja memorija prestaje, i u roku od 2-3 minute padam u komu.

Ja sam na istom mjestu ostao bez svijesti do dolaska Šeste Ličke, a to je bilo negdje 5 ili 6 sati poslije podne. Bio sam ranjen u desni kuk i lijevu ruku, ali to nisam osjetio. Svijesti sam došao kada mi je neki bolničar Šeste Ličke pružao prvu pomoć, ali ja trenutno nisam znao šta je

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 005-46-5/158

to bilo. Sjećanja su se pomalo vraćala. Ovaj šok je na mene uticao nekoliko dana i nisam mogao sam da se krećem na nogama. Nesigurno hodao i vrlo sporo se oporavljao. Ovo su moja sjećanja na dan Desanta 25.V 1944 godine.

Poginuli: Komandant čije ime sam naveo,

Intendant Danić Marko,

Krojač Šobot Savo bio je ranjen kroz pluća i drugi dan umro.

Sva zaštitnica Komande mjesta oko 60 vojnika.

Sve osoblje kuhinje čijih se imena i ne sjećam danas, a nisam ih sviđu tada ni znao jer nisam ja rukovodio sa vojnicima.

PRIL-OG: Fotografija br. 1 je moja iz Drvara marta ili aprila 1944. godine,

Br. 2. Fotokopija poslije Desanta mjeseca juna 1944. godine

Kecman Milan

*Milan Kecman (PANE)
H. VUKIĆA F.
B. LUKA*

ABK 209-146-5/158